

FIIA 4/2011

COMMENT

Touko Piiparinen
Tutkija
Ulkopoliittinen instituutti

Rauhanvälittäjä vai lainvalvoja? > Libyan kriisi nostaa esiin YK:n konfliktinhallinnan ristiriitaisuudet

YK:n pääsihteeri nimitti erityislähettilään Libyaan lähes samaan aikaan kun YK:n turvallisuusneuvosto päätti ohjata Libyan tilanteen kansainvälisen rikostuomioistuimen tutkittavaksi. Päätökset kertovat YK:n kaksijakoisesta roolista: maailmanjärjestö pyrkii toimimaan Libyan kriisissä sekä välittäjänä että lainvalvojana.

YK:n pääsihteeri Ban Ki-moon nimitti maaliskuun alussa Jordanian entisen ulkoministerin Abdul Al-Khatibin erityislähettilääkseen Libyaan. Kriisin johdosta humanitaarisen avun tarpeessa on tällä hetkellä yli miljoona siviiliä. Avun perille saaminen edellyttää YK:n välitystoimia, jotta humanitaarisille operaatioille saadaan sekä Gaddafin hallinnon että kapinallisia edustavan Libyan kansallisen neuvoston hyväksyntä.

Välitystoimien mahdollisuuksia on kuitenkin heikentänyt – tai vähintäänkin hankaloittanut – YK:n turvallisuusneuvoston aiempi päätös viedä Libyan johdon toimet Haagin kansainvälisen rikostuomioistuimen tutkittaviksi. Näin YK on ajautunut hankalaan asemaan, kun se pyrkii toimimaan samanaikaisesti sekä konfliktin sovittelijana että lainvalvojana.

Sisällissodan puolustusvaiheessa Gaddafin eristetty hallinto pyrki joidenkin raporttien mukaan luomaan neuvotteluyhteyden kapinalisiin sekä harvoihin kansainvälisiin liittolaisiinsa. Näihin aloitteisiin ei kuitenkaan vastattu kansainvälisen yhteisön taholta tai ne jäivät tuloksettomiksi. Tämän johdosta Libyan kriisiin jäi ”rauhanvälitysvaje”, mikä on erityisen epäedullista YK:n kannalta.

Yleismaailmallisena järjestönä YK:n tulisi kyetä tarjoamaan rauhanvälityspalveluksiaan nopeasti ja tehokkaasti sekä tilaisuuden tullen myös toimintakelpoisen ulospääsytien sellaisten hallitusten edustajille, jotka ovat menettäneet legitimitetinsä syyllistymällä räikeisiin ihmisoikeusrikoksiin. Tämä olisi välttämätöntä inhimillisen turvallisuuden palauttamiseksi Libyan kaltaisilla konfliktialueilla.

Turvallisuusneuvoston 26. helmikuuta hyväksymä Libyaan koskeva päätöslauselma 1970 osoittaa, että YK:n tavoitteet Libyan kriisissä ovat ainakin tähän mennessä varsin rajallisia: pyrkimyksenä on lähinnä lievittää humanitaarista hätää ja rajata kriisin heijastusvaikutuksia – ei niinkään ryhtyä päättäväisiin toimiin kriisin ratkaisemiseksi. Turvallisuusneuvosto otti käyttöön perinteiset kriisinhallinnan menettelmät, kuten asevientikiellon sekä Libyan johtajiin kohdistetut matkustuskiellot ja pankkitilien jäädytykset.

Toisaalta pitäytyminen rajallisissa humanitaarisissa toimissa voi pitkällä aikavälillä osoittautua ristiriitaiseksi ja kestävämmäksi lähestymistavaksi: humanitaaristen operaatioiden toteuttaminen saattaa osoittautua mahdottomaksi ilman voimakkaampia toimia avustus-

järjestöjen toiminnan turvaamiseksi ja kriisin ratkaisemiseksi.

Jatkossa YK:n on selvennettävä rooliaan Libyan kriisissä – tällä hetkellä se on epämääräinen ja ristiriitainen. YK:lle on tarjolla viisi eri vaihtoehtoa tai skenaariota: 1) Mikäli konfliktissa saavutetaan suhteellisen rauhallinen tilanne, YK voi tyytyä toimittamaan humanitaarista apua hakemalla sille konfliktin molempien osapuolten hyväksynnän. 2) Mikäli sisällissota pitkittyy ja muodostuu uhka vakavasta humanitaarisesta kriisistä, YK:n turvallisuusneuvosto voi antaa uuden päätöslauselman avun perillemenon turvaamiseksi voimatoimin tai pakotteiden tiukentamiseksi Gaddafin hallintoa vastaan. 3) Jos turvallisuusneuvoston päätöksenteko estyy jonkin pysyvän jäsenmaan veto-oikeuden vuoksi, Libyan tilanne voidaan ohjata YK:n yleiskokouksen käsiteltäväksi niin sanotun ”Uniting for Peace”-menettelytavan nojalla, mikä kuitenkin vaatisi yhdeksän neuvoston jäsenen puoltoäänen. 4) Alueelliset järjestöt kuten Nato voivat ohittaa YK:n turvallisuusneuvoston ja toimia ilman sen valtuutusta. 5) Kansainvälisten ja alueellisten järjestöjen toiminta Libyan kriisin ratkaisemiseksi halvaantuu.

Ison-Britannian ja Ranskan YK-edustustot ovat jo laatineet luon-

Käyntiosoite
Ulkopoliittinen instituutti
Kruunuvuorenkatu 4 00160 Helsinki
Postiosoite
Ulkopoliittinen instituutti
PL 400 00161 Helsinki
Puhelin
+358 (0)9 432 7000
Fax
+358 (0)9 432 7799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on eduskunnan yhteydessä toimiva, riippumaton tutkimuslaitos. Instituutti tuottaa korkeatasoista tutkimusta, joka tukee poliittista päätöksentekoa ja avointa keskustelua niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Instituutin julkaisut käyvät läpi sisäisen editointiprosessin, mutta julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

noksen vaihtoehdon 2 mukaisesta voimakkaammasta päätöslauselmasta, johon sisältyy lentokieltoalueen perustaminen. Päätöslauselmaluonnos ei kuitenkaan toimi pelkästään tosiasiallisena varasuunnitelmana YK:n voimakkaammalle toimelle, vaan sen toivotaan ennen kaikkea luovan poliittisen pelotteen Gaddafin hallintoa vastaan. Uuden päätöslauselman eteen tehtävillä diplomaattisilla siirroilla on sama tarkoitusperä kuin yhdysvaltalaisen sotalaivojen siirtämisellä Liberian rannikolle: niillä pyritään osoittamaan kansainvälisten toimijoiden määrätietoisuus ja valmius ryhtyä voimakkaisiin toimiin, mikäli Libyan nykyhallinto jatkaa hyökkäyksiä siviiliväestöä vastaan.

Turvallisuusneuvoston viidettä pysyvää jäsenmaasta Kiina ja Venäjä ovat esittäneet huolensa mahdollisen sotilaallisen väliintulon vaikutuksista Libyassa oleskelevien kiinalaisten ja venäläisten vierastyöläisten turvallisuuteen evakuintiprosessin aikana. Lisäksi niitä huolestuttaa se, että voimatoimet oikeuttava uusi päätöslauselma saataisi muodostaa ennakkotapauksen humanitaarisen väliintulon soveltamiselle kansainvälisessä turvallisuuspolitiikassa. Mikäli Libyan kriisi pahenee laajamittaiseksi humanitaariseksi katastrofiksi, Kiina ja Venäjä

voivat joutua lieventämään vastustustaan kollektiivista voimankäyttöä kohtaan.

Arabiliitto, Persianlahden maiden yhteistyöneuvosto ja jopa Islamilaisien maiden järjestö oic, joka ei yleensä kannata ulkomaisten sotilaallista väliintuloa konfliktitilanteissa, ovat tällä kertaa ilmaisseet tukensa kansainvälisen yhteisön voimatoimille Libya vastaan. Afrikan unioni sen sijaan vastustaa länsimaiden sotilaallista väliintuloa.